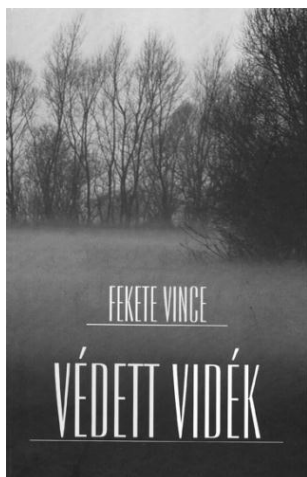

Közelítés a lírai én védett vidékeihez

FEKETE VINCE: VÉDETT VIDÉK

Erdélyi Híradó Kiadó
Ráció Kiadó, 2010.
88 oldal

”

Fekete Vincének 2003 és 2010 között született verseit tartalmazó kötete a létezés emberi értelemmel való felfoghatatlanságáról beszél. Mottója Szabó Lőrinc *A hitetlen büntetése* című versének négy sora („mert rettenetes, hogy az ember / útja oly silány s oly rövid / a földi portól a veszendő / húson át vissza a porig”) sűrítve vázolja az elmúlás örök emberi dilemmáját. Ez a fajta önreflexió a művészet, így a líra örökös motorja; a halandóság ténye és a halhatatlanság vágya közötti feloldhatatlan feszültség az apropója e kötetnek.

Fekete Vince körkörösén bontja ki a témát. Jól megformált keretbe helyezi hét év termését: a kezdő- és záróvers egymás tükörképei. Az első költemény tízsoros szakaszait újratördelve, lerövidítve, de a lényegét nem sértve ismétli meg. Az újból felbukkanó motívummal hangsúlyozza, hogy nem tud, és nem is akar máshogyan beszélni a témáról: ennyi idő és vers után sem mondhatok mást, csak amit a legelején is! („Mert nem lehet ilyen jéghideg, / gépiesen, ennyire monoton nem lehet / [...] ez a körforgásos örület”; „s hogy újra világra jöjjünk s / elpusztuljunk újra, újra és / újra ismét.” (Mert nem lehet...)) Ezek a sorok kurzívval szedettek, ahogyan a kötetben a többi különös hangsúllyal bíró szó, mondat is, így segítve a kifejezés pontosságát, az értő befogadást.

A kötet négy ciklusa a költői alany más-más arcát mutatja. Az elsőben, a *Lebegő foltok*ban (a *lebegő foltok* felé a *hegy oldalában* gyerekként indult egy ma már meghatározhatatlan hajnalon apja oldalán) a szülőföld történetei, emlékei, egykor élt emberei a gyerekkorban beléivódott – azóta elmosódott, homályos – alakzattá állnak össze. A *Felissza mind* című vers mintegy bevezet abba a tájba, ahol egész érzésvilágát, ízlését meghatározó primer élményeit szerezte. Jellemző, hogy a táj mennyire pontosan megrajzolt. Magunk előtt látjuk a dombokat, dűlőutakat, forrásokat, ahogyan sorról sorra *lépegetve* halad a lírai alany, s végül a „vidék magába szippantja, elnyeli, / beissza testét”, vagyis táj és ember a lírai térben eggyé válik – ahogyan a költőbe is beépült a gyerekkori táj. Ez magyarázza, hogy miért kell a kötetnek olyan messziről, a gye-

rekkorból indulnia. Ha nem ismerhetnénk meg az első élményeket adó helyeket, ha a bevezető ciklust kihagynánk az olvasásból, nem érthetnénk annyira pontosan a később felbukkanó képeket, pl. a második ciklus *Csend* című versében a hatodik szakasz sem szólna oly erővel az erdei csend és a tengerzúgás közötti különbségről. Vagy az ugyanezen ciklusból való *Szürke talaj* is a hegyekkel körülvett völgy, a szülőföld interiorizálódott képpé, lelki beállítódássá vált motívumaiból építkezik, amikor az emberi életút első felét maga mögött hagyó lírai én felméri helyzetét: „Baktattam a falu fölött. Fiatal voltam és bizakodó. / [...] A nap már lebu-kott. / [...] Elindultam [...] / hogy ne legyek már fent, amikor feljön a hold.”

De nemcsak a tájat, hanem egykori mozdulatokat – „Harmatos fűvön, / mint a holtak, / oly hangtalanul / gyalogoltak” (*Vadorom*) –, benyomásokat – „két apró égő pontot / lát [...] / [...] Mintha kísérné őket. Elbújik. Fel / bukkan” (*Égő foltok*) –, embereket – „indulok reggel / régi pásztor, / velük, akik már / rég meghaltak” (*Vadorom*) – is hordoz magában egy életet át, amelyek jelenléte valamikor oly természetes volt, mint körülötte a füvek, a fák.

Identitásának szerves része a falu, a város, azok egykori lakóinak mikrotörténelme, amelyet dalformában ír meg a *Vásárvárosban* és *A földbelátóban*. A *Vargaváros. Századelő* című verse az egy évszázaddal ezelőtti tevékeny várost és annak lakóit rajzolja. Hajnaltól hajnalig egyformán telő napjaik csalókan a mindennapok állandóságát sugallják, mintha ez végtelen időközön át zavartalanul folytatódhatna. Pedig már az első négy sor előre vetíti kisemmizett, leendő sorsukat: „És most itt állnak otthontalanul, becsapottan, / kifosztva és megalázva a hajdani hősök valami / vad összevisszaságban, a hajnali homályban / derengő kapuk előtt...” Ugyanezen emberi végzet rajzolódik ki *A vidám lakókban* is: „Valaha még csupán / arra vágytak: könnyű telkek, / finom testek, drága ágyak. / És most itt, a tó mélyén, / a víz alatt, »örökké tart / már a pillanat«.”

A *Vak visszhang*-ciklus nem véletlenül került a kötet középsőbe, itt találjuk ugyanis azt a bizonyos, címadó védett vidéket, amely a lírai alany lényege – a gyerekkorban mélyen belé-kopírozódott képek alkotják a különös, belső tájat. A kötet tulajdonképpeni célja, hogy a versbeszélő végre bejárja, feltérképezze belsőjét, leglényegét, mint valami erdőt, s elérje annak közepét. Az erdő a lírai hagyományban a tudatalatti, az ismeretlen és éppen ezért veszélyes vidék szimbóluma is lehet.

A belső képek leírásai tisztán kiolvashatók a versek kurzívval szedett soraiból. A *Vihar előtt*ben például egy sűrítmény, vers a versben kerekedik a három versszak egyes részeiből: „A gyümölcsfák levelei elhullottak már, csak / a szedett alma virít itt-ott még a kertekből. Mint tenisz- / labdányi üveggolyók, úgy ragyognak a piros és sárga / gömböcskék a fákon [...] a rád törő álom habozva sodorja el az / ébrenlét minden követ. Őzek, farkasok futása tépi le azt az / álmod. Nem állnak meg, hanem a vízbe vetik magukat [...] új képet emel tükrére az idő.”

Egykori és mai benyomások rakódnak egymásra a ciklus további szövegeiben: „Látod azt a / színt? Érzed ezt az illatot? Ami, lehet, már rég nincs / is, amit már csak a képzeletem idéz.” (*Magyarázok*) A kettő közül az első alciklus is a *Vak visszhang* címet kapta. Versei a *védett vidékig* vezető utat és annak lelki vetületeit rögzítik: „Mint az öreg fák törzsén, nyers baltarovátokból / kicsorgó mézédés nedv: fák édeskés vére. [...] bekúszik [...] a százig valamilyen szúrósan édes lé.” (*Fák vére*).

Fekete Vince a második alciklus (*Védett vidék*) első versének (*Holtszezon*) természetvédelmi területen található tavánál leli meg a régen vágyott, keresett helyet, a „csendes, mélyen lüktető nyugal[o]m”-at. A „tisztá, áttetsző tótükör” a legalkalmasabb arra, hogy benne saját,

valódi képét láthassa, találkozhasson önmagával. A vers motívumai (egy valós út leírása) később visszaköszönnek az *Olyan érzés* című cikluszáró műben. Itt is hasonló élmény éri barangolása során, de most a vidék bemutatásán túl leírja az őt ért benyomást: „a nyugalomnak, / a szépségnek ezt a kábító, édesen csorgó, hűsítő / és frissítő, mézédés nedvét.” Itt is az önmagára-találás egyik formáját látjuk, a környezet érzékszerveken át ható szépségében történő feloldódást. Ez pedig a megsemmisülés érzését kelti. Hát ilyen is lehet a halál, amire még nem készült fel!?

Úgy tűnik, hogy az úton társa is akad a lírai ének, akivel a későbbiekben drámaian leszámol, de előbb egy-egy elejtett megállapítással nyilvánvalóvá teszi, hogy lélekben készülődik az elválásra. Ki lehet a társ, aki már betöltötte szerepét? Gyanítjuk, hogy a fiatal *én* hallgat el benne. A *Mustízú dél* finoman erre utal: „A nap már a messzi / dombok fölött. [...] Mustízú dél. Fiataloké.” Vagyis az élmény már nem az övé; fiatalsága már elmúlt.

Az elválás több versben visszatérő motívum. A *hallgatás mint a rozsdá* a kommunikáció teljes hiányáig vezető utat mutatja, a szótlanság stációt: a *merev figyelemtől a révületen* át a szem eltompulásáig. A *Világvégi part*ban csak egy hasonlat erejéig jelenik meg a kegyetlen vég: „Csak a teste / lett olyan, mint tengernyi homokban fuldoklóé”, magát a homokba fúlást, a teljes elnémulást a *Futóhomok* írja le. A *Magával visz* című vers a hátramaradó fél cselekvésnélküli, mégis aktív részvételét ecseteli a fulladásos megsemmisülésben, az örökre elhallgatásban: „tudja [...] / hogy ő kimenthetné, / de nem teszi.” A *Csak a felszín* látszólag másról beszél, utolsó mondata mégis a következő stációt mutatja: „És mintha mi sem történt volna – / csak a felszín, a homok, a víz.” Az *Egy hajó barázdái* pedig a másik nyom nélküli eltűnését rögzíti, a felismerést, hogy az egykor történt dolgokhoz nincs visszaút.

A kötet saját, primer élményeket tartalmazó költeményei mellett olyanokat is találunk a harmadik ciklusban, amelyek a nagy elődök – Babits, Kosztolányi, Radnóti – verseire írt parafrázisoknak tekinthetők, s amelyekkel írójuk belehelyezi magát az irodalmi hagyományba. A legerőteljesebb talán a Lövetei Lázár Lászlónak ajánlott *Film* című, amely Babits *Ősz és tavasz közöttjére* játszik rá. A formája, témája, képei, mind a babitsi létösszegzést idézik, bár a híres sor („Óh jaj, meg kell halni, meg kell halni!”) nem jelenik meg, pusztán érzetében van jelen: „tisztá cipők készenlétbe téve, / s rajta a föld két méternyi mélye.”

Az utolsó fejezet címe (*Füvekben, fákbán*) arról árulkodik, hogy a halál felé lépdelő lírai alany mégis keres valami feloldást a végleges elmúlás, a nyomtalanul eltűnés problémájára. Egyetlen, több oldalon át íródó hosszú vers az egész ciklus; vegyes gondolatait, sorait az elmúlásról többször újraserkeszti benne. Van, ahol kozmikus méretet ölt saját halála, melyet a kitágult tudat teremt: „Taszítva-vonva mossák / arcomat égi spongyák / [...] micsoda felségvizeken / száguldozol uram velem / [...] árva deszkaszál lebeg velem.” Ugyanakkor e magasságok mellett a legmélyebb mélységek is megjelennek: „éj borul rád hajnalig / jó mélyen földalatti / párnán / kies pihenés / vár már.” E kettősség – a fenn és a lenn – a halál után is része az embernek Fekete Vince költészetében. Ugyanakkor végtelen világok sorát is láttatja az anyag állandó körforgásában, amikor az emberi test átlényegüléséről ír. A romlandó test észrevétlen válik részévé a látható, érzékelhető világnak: „lobbanó fény egy kiürült házban / úgy lenni csak a füvekben fákbán.” És mindezek mellett megjelenik a kimondhatatlan, megnevezhetetlen egzisztenciális félelem a mélyről fakadó, ősi, fenyegető emberi rémület archaikus képeiben: „riadnak lengnek lelkemen az árnyak / félelmek falkái / rossz felem mardosó farkasai.” Aztán eljut az úrbe – a *józsefattilás szélben* –, ahol már nem is használhat jelzót, mert

nincs tudása a halálról. Egyszerűen: „indulsz a semmilyenbe.” Ugyanakkor meglátja a test anyagának és az emberi szellem továbbélésének lehetőségét: „úgy lenni a füvekben fákbán / versekben és metaforákban / mint a lehelet vagy a lélek.”

A kötet felkavarja az olvasót – ahogyan a költő a gyermekkor primer élményeit idézve, újfogalmazva keresi a választ a lét végső kérdéseire. A világ ugyanis ebben a korai életszakaszban még nem annyira az értelmén, hanem sokkal inkább az érzékszerveken keresztül hat és üzen, miközben maradékosan hagy bennünk, amiket az évek hordaléka fokozatosan elfed ugyan, ám ezek a versek az ismerősség érzetét keltve képesek újra feltárni a rejtett ösztöntartományt, a belső védett vidéket.

Fekete Vince érzékeny költő, aki elszántan, sok munkával fedezi fel saját magát – és sikerül szavakba öntenie az alig megfogalmazhatót, legyen az akár a legvégletesebb egzisztenciális félelem.

Fekete Marianna

LAKATOS ERVIN: LATE IN THE DAY I.